

ПРОУЧВАНЕ НА ДЕЙНОСТТА НА НФК В НЯКОИ НЕЙНИ СЪДЪРЖАТЕЛНИ АСПЕКТИ

Доклад за резултатите от проучването

I. УВОД

1. Дефиниции, цел и обхват на проучването

Под „съдържателни аспекти“ на дейността на НФК се разбират целите на тази дейност, прилаганите политики, приоритетите, програмите и финансираните проекти, т.е. съдържателните аспекти отговарят на въпросите защо, какво и как прави НФК, а също и какъв е ефекта от дейността му? От всички изброени елементи проучването се спира на най-малката „единица“ – финансираният проект, тъй като в него се отразяват всички останали.

Целта на проучването е да даде отговор на един основен въпрос:

Възможно ли е да се оцени въздействието на проектите, финансирани от НФК и как може да бъде направено това?

Отговорът ще помогне да се подготви най-общо оценката на другите елементи от дейността на Фонда, т.е. да се прецени дали програмите са подходящи, приоритетите точни и политиките действени.

По-общата и по-голяма цел на НФК за която проучването може да допринесе е да се разбере по обективен и измерим път доколко НФК финансира действително добри проекти, които имат търсения ефект върху културната среда, т.е. дали това, което прави отговаря на това, която заявява, че прави. Това означава да се дадат отговори на по-конкретни въпроси като „Има ли нужда да се променят приоритетите? Програмите постигат ли целите си и отговарят ли на целите на НФК? Какво е необходимо за тяхната оценка? Какво конкретно е необходимо да се промени или преосмисли в програмите за следващия период?“

Тъй като това не е заложено като задача на проучването, то не дава отговори на тези въпроси, но може да даде предложения и препоръки за да насочи и улесни намирането им.

Резултатите от проучването се предлагат на вниманието на ръководството на НФК, но биха могли да бъдат полезни и за структурите и институциите, свързани с работата на Фонда.

Проучването не засяга конкретно 2007 г. и поради специфичните си цели не представлява годишна оценка на НФК. То е част от поредица изследвания на дейността на НФК, правени в поредни години (2004, 2005, 2006, 2007). По правило основната им цел е била да отправят критичен поглед към работата на Фонда в предходната календарна година. Изключение е изследването от 2007 г., което разглежда последните три години от съществуването на Фонда. Може да се каже, че настоящото проучване е **навременно**, тъй като то идва след един по общ поглед върху работата на НФК и логично се насочва към трудната тема за оценка на въздействието на финансираните проекти и като следствие от това как тя би могла да

допринесе за оценка на ефективността на НФК, а също и какви стъпки трябва да се предприемат, за да стане възможно да се направи такава оценка?

Проучването е навременно и в по-широк национален контекст. Има се предвид необходимостта, а също и опитите за създаване на културна политика, основана на добро познаване на фактите, процесите и динамиката на културния живот в страната (evidence-based policy). Тези опити се сблъскват с редица трудности, свързани най-общо с познаването, измерването и оценката на явленията в областта на изкуствата и културата. НФК е най-голямата държавна организация, която работи в национален мащаб в тази област и опитите за многоаспектен поглед, измерване и оценка на нейната ефективност ще бъдат особено интересни и полезни.

Погледнато в най-широк контекст настоящото проучване показва също, че в страната се появява разбиране за необходимостта да се оценява въздействието от дейността на културните организации като се определят и използват показатели за измерване и оценка в областта на културата и изкуствата. Редица страни работят по тези проблеми и литература, специално върху използването на индикатори в културата, съществува от началото на 70-те години на 20 век.

2. Методика

Отговорът на основния въпрос на проучването се търси чрез анализ на документи и използване на статистическа информация и данни от проучвания по темата предимно извън страната.

Настоящият доклад за резултатите от извършеното проучване се състои от няколко части: I) Увод; II) Опит за оценка на въздействието на финансираните проекти; III) Опит за анализ на проектите; IV) Заключение; и V) Препоръки.

II. ОПИТ ЗА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ФИНАНСИРАНИТЕ ОТ НФК ПРОЕКТИ

1. Въведение в проблема

Ако се върнем към основния въпрос на проучването се появяват няколко естествени контравъпроса: *Защо е необходима оценка и защо да не е възможна? Какво точно оценяваме? Как го правим?*

Векове наред **необходимостта** от оценка на резултатите от средствата, вложени в изкуство и култура не е била подлагана на съмнение. Хората и институциите, давали пари за изкуство и култура са имали повече или по-малко ясни очаквания какво искат да получат като резултат. Днес държавата отделя средства за развитие на изкуствата и културата в името на общественото благо, което на свой ред повдига въпроси за избора на творци и изкуства, кой преценява това и какъв е ефекта. **Така оценката става необходима за да осигури интересите на едно демократично общество.**

За организациите, работещи в областта на изкуствата и културата оценката е важна, защото показва дали дадена организация постига целите си по най-добрия начин и изтъква ценностите, които стоят в основата на дейността ѝ. **Без измерване на резултатите от подкрепата на изкуствата и културата не може да се каже дали организацията има постижения или се е провалила.** Практиката в редица

европейски страни показва, че оценката на въздействието на дейността на една организация или програма спомага значително за това тя да получи обществено и политическо внимание и съответно средства, т.е. **оценката на въздействието има политически контекст.**

Въпросът **какво точно оценяваме** е доста по-сложен. От последните десетилетия на 20 в до днес средствата за изкуство и култура намаляват. Това насочва вниманието към нехудожествените ефекти на изкуствата и културата, включително и към техните икономически и социални страни. Матарасо определя прецизно проблема¹ като отбелязва, че свързваме изкуствата и културата с много и различни области на обществения живот освен с основната им роля (цивилизационна, духовна, развлекателна). Очакваме много от изкуствата а това разширява пазара и трябва да можем да разграничим прекрасното от доброто и безвкусното. Но той предупреждава, че интересът към социално-икономическите въздействия на изкуствата и културата не трябва да ни отклонява от тяхното художествено и културно въздействие, което е най-важно, защото е свързано с идентичност, смисъл и ценности – всичко, което не може да бъде казано по друг начин, освен чрез изкуство².

Не трябва да забравяме също, че културните институции, които финансират изкуство и култура се стремят да работят по най-добрия начин, което означава да се определи качеството на дейността им, а то е свързано с ценности. Така неизбежно се сблъскваме с необходимостта да оценяваме **неизчислими** неща.

И въпреки това има очевидни елементи на оценката на една дейност или произведение в изкуствата и културата. Според Матарасо те са – **качество на изпълнението, качество на преживяването и възприемането, качество на въздействието, художествено качество**³.

И така какво оценяваме - художествените качества на финансираните проекти (това обикновено се прави от специализираната критика) или художествените, културни, икономически и социални въздействия от тяхното осъществяване?

На практика тези два аспекта на един проект трудно могат да се разделят категорично, но за нуждите на настоящото проучване **вниманието ще бъде насочено единствено към ефекта от осъществяването на проектите.** От целия цикъл на изпълнение на един проект - т.е. вложени ресурси – получени резултати – какво се е случило в следствие от получаването на резултатите - проучването се занимава единствено с последната част, въздействието на проекта.

Кои са нещата които правят подобна оценка **трудна** и дори невъзможна?

Преди всичко трудно е да се оцени напредъка на каквато и да била дейност без да има **рамка**, за която заинтересуваните страни да имат съгласие. Рамката би трябвало да определи контекста, обхвата, целите на оценката и начина по който да се извърши тя, както и резултатите, които се очакват.

Една от най-сериозните трудности при настоящото проучване е свързана с факта, че оценка **конкретно** на ефектите от проектите **не е предвидена** във вътрешните

¹ Matarasso, F., The Weight of Poetry, 2002, p. 2.

² Ibid, p.6

³ Ibid, p.3

документи и описанието на програмите на НФК и не е разработена процедура за това, т.е. тя може да се извърши само постфактум. Това поставя проблем при използването на показатели за оценка, които трябва да се определят заедно със създаването на проекта за да имат валидност.

Друга сериозна пречка са **непълните данни** с които разполагаме. НФК не поставя специални изисквания за представяне на проектите, освен за едно общо описание. Някои от проектите (те са малко на брой) имат разработени определени цели, задачи и очаквани резултати, а в изключително редки случаи и показатели за оценка. Повечето проекти са представени единствено с общо описание. Само в една от програмите („Автентичен фолклор”) в договора за финансиране се изисква съдържателен отчет и се казва какво да съдържа той. За останалите програми този отчет не се иска. На свой ред отчетите не винаги са изчерпателни и придружени с доказателствен материал. Като цяло **данните с които разполагаме за извършването на оценка са не само непълни, но и разнородни, с различно качество и недостатъчни като количество**. Едно от възможните решения на този проблем при извършване на проучването е при разглеждане на избраните проекти да бъде използвана всяка достъпна информация, която би помогнала за определяне на въздействието от изпълнението на проекта дори и тя да не изглежда, че има пряка връзка с целите на проекта.

Друг вид препятствие поставя и факта, че НФК дава преди всичко **частично финансиране**, т. е, погледът на Фонда върху един проект е принципно непълен. Логичен е и въпросът какво е правото и възможността на НФК да прави оценка на целия проект? Възможно ли е да оцени само своя принос? Тъй като НФК дава финансиране само за определени дейности от един проект, които обаче в редица случаи са важни или дори решаващи за цялостното му осъществяване той би имал основание да търси оценка на цялостния ефект от осъществяването на проекта. По-голямата част от отчетите също представят изпълнението на целия проект. Известна трудност или по-скоро непълнота се поражда и от това, че се оценява ефекта от **отделни проекти**, а НФК търси изпълнението на целите си като работи в определени области и по конкретни програми, които обединяват въздействието на отделните проекти. Това означава, че оценката на един проект може да се промени, когато той се разглежда в контекста на останалите проекти, финансирани по дадена програма.

Знаейки в най-обща степен смисъла и ползата от оценяване на въздействието на финансираните проекти и трудностите при извършването ѝ остава последния въпрос – **Как правим оценката?** Всяка оценъчна дейност зависи от предварително събрана информация, която се анализира. В областта на изкуството и културата събирането на тази информация с помощта на **индикатори**, тяхното определяне и използване, е своеобразна, интересна и трудна практика. *Основната трудност е да се свърже измервания ефект с дейността, която се оценява.*

Индикаторите представляват инструмент за оценка и се използват за измерване на вложени ресурси, на процеси, на резултати както и на въздействие, за мониторинг и др.

Основните въпроси при използването на индикатори са: Кое е онова, което се измерва и оценява? Кое е важно да се измери?

За определянето на индикаторите е съществено да се знае и какво се измерва с даден индикатор и това да бъде формулирано ясно. Необходимо е също да се използват индикатори, които съответстват на характера на проекта или програмата, която измерват, т.е. да бъдат релевантни. Трябва също да се има предвид, че индикаторите дават само една част от необходимата ни информация и понякога е нужна допълнителна информация за да могат самите те да бъдат тълкувани правилно. Като цяло качеството и ефективността на индикаторите е свързана с качеството и вида на данните и нивото на информация, която се събира.

В практиката по-лесно използвани и по-добри са малкото на брой, добре формулирани и добре насочени индикатори, както и индикатори, които дават информация за причините на дадено явление, а не за симптомите.

Индикаторите са основно **количествени** и **качествени**. Количествените претендират че са обективни, изразяват се в числа и са полезни, но дават само определен аспект на информацията и с тях трудно се оценява качество. Качествените индикатори приемат формата на словесни описания на явления. Когато се използват за измерване и оценка в изкуствата и културата те често измерват неизчислими неща. Събраната с тях информация е по-трудна за обработка и оценка. Матарасо отбелязва⁴, че информация за качество се събира с различни методи: фокусни групи, интервюта, наблюдение чрез участие, проучване, както и с комбинация от записани оценки и мнения на различни заинтересовани лица.

Ползата от използването на индикатори в културата и изкуствата е, че те допринасят за по-добро разбиране на природата на дейностите в тези области; непряко спомагат за подобряване на политиките за култура; показват по-ясно връзката между събрани данни и техния анализ и не на последно място използването им влияе върху целия културен сектор, върху нагласите в него, както и върху поведението, а също създават и доверие в дейността на културните институции и дават основа за диалог*.

2. Обхват и начин на работа

Отговорът на основните въпроси на проучването ще се търси чрез **анализ** на избрани проекти от няколко от основните програми на НФК (Културни контакти (Мобилност), Преводи, Дебюти, Автентичен фолклор, Критическа литература) без изборът им да се ограничава в една календарна година. От всяка програма са избрани един до два проекта, съобразно спецификата на програмата. Главният критерий за избор на проектите е да дават максимално пълна информация за извършеното. Анализът представлява опит за оценка на проектите, (т.е. опит да се разбере има ли ефект от тяхното осъществяване и какъв е той), на основата на наличните и достъпни данни.

Така избраните и разгледани проекти не могат да покажат дали програмата изпълнява целите си. За тази цел трябва да бъдат предприети други мерки, за които се говори по-нататък в текста.

Документите, които съдържат информация за проектите са: годишните отчети на НФК, формулярите за кандидатстване по отделните програми, описание на целите на програмите, критерии за оценка на проектите, отчети.

⁴ Matarasso, F., Defining Values, COMEDIA, 1996, p. 16

Оценката обхваща три по-големи области в които НФК е активен чрез съответните си програми:

- Присъствие на българската култура в чужбина (програми „Мобилност”, „Преводи”)
- Разпространение и развитие на българската култура в страната (програми „Дебюти”, „Автентичен фолклор”, „Критическа литература”)
- Представяне на чуждестранна култура в България (програми „Мобилност”, „Критическа литература”)

Всяка от споменатите области е разгледана поотделно с примери от един или два проекта от съответните програми. За да се определи **въздействието** на изпълнения проект се прави опит за **сравнение на определените цели и задачи с получените резултати**. Поради изложените по-горе трудности информацията се събира от всички достъпни източници и за всеки от проектите е представена цялата информация, която би могла да бъде свързана, пряко или непряко, с въздействието му. **Всеки от проектите е съпоставен и с целите на програмата по която е финансиран.** Информацията за целите на програмата се събира по описания вече начин от различни източници.

Обособяването на програмите по описания начин може да предизвика логичния въпрос „Защо се тръгва от такова групиране, а не от целите заложи в приоритетните направления?” Отговорът е, че проучването не се ограничава само в една календарна година, а приоритетните направления имат известно, макар и не радикално развитие в годините. Така групирани програмите отговарят на основни области на работа на НФК, които са заложи в ЗЗРК още при създаването му:

- Присъствие на българската култура в чужбина чл.31 (2), т. 3, 4, 7 (ЗЗРК, 1999 г.)
- Разпространение и развитие на българската култура в страната чл.31 (2), т.1, 2, 5, 7, 13
- Представяне на чуждестранна култура в България чл.31 (2), т. 4

Групирани съобразно областта си на действие и най-общите си цели програмите открояват по естествен начин по-общите и значими области в които работи НФК.

III. ОПИТ ЗА АНАЛИЗ НА ПРОЕКТИТЕ

ПРИСЪСТВИЕ НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА В ЧУЖБИНА (програми „Мобилност”, „Преводи”)

Според годишните отчети на НФК **целите** на програмата за културни контакти „МОБИЛНОСТ” са да стимулира културното сътрудничество и да подпомага интеграцията на български творци и културни продукти в европейския и световен културен обмен:

Формулярът за кандидатстване допълва информацията като подчертава, че целта е да се увеличат културните контакти на страната със света в две посоки (от нас и към нас). Пак от него можем да разберем, че **чуждестранните творци**, които идват в страната се очаква да бъдат авторитети в своята област, да дават възможност за установяване на институционални контакти и за включване на България в регионални събития, без обаче да се поясни за кой регион или региони става въпрос. Не се дава

предпочитание на страни или вид изкуство и се подкрепят както текущи, така и бъдещи инициативи между български и чуждестранни творци. Стремехът е да се премине от еднократни към повтарящи се контакти и да се развият процеси на сътрудничество.

Бележка: Не се изисква описание конкретно на събитието, но на целта на пътуването тъй като се финансира само пътуването.

В **договорът** по тази програма се иска технически отчет, който включва описание на форума/ събитието, в което изпълнителят е взел участие, пресдосие и рекламни материали.

Таблицата за оценка на проекти показва какво се оценява. Критериите са указани в скоби.

- Събитието (като обхват и престижност)
- Кандидата (според опит, участие в културния живот, участия в международни проекти)
- Проекта (според това дали популяризира, интегрира български творци, поражда и/ или се осъществява в партньорства, дава възможност за продължение)
- Технически качества
- Бюджет
- Предишен опит на НФК с кандидата (отчетено предишно финансиране, представени материали, направени контакти)

От описанието на целта на пътуването и препоръките придобиваме информация за това **къде** отиват/ участват българските представители. Това са събития, които могат да бъдат местни, национални или международни и които са престижни – за съответната страна и в международен аспект

Автобиографиите на кандидатите, описанието на дейността на кандидатстващата организация или препоръките съответно показват какви са **българските представители** – те имат професионален опит, участват в културния живот на страната и в други международни проекти и програми, т.е. това са хора, които участват в международен обмен. Те вече имат направени контакти и започнати партньорства с чуждестранни културни организации.

Техните **проекти** притежават следните отличителни качества:

- Те популяризират българската култура
- Позволяват включване на български творци в международен обмен (*т.е. са актуални, интересни, професионални и могат да бъдат споделени и показани извън страната, където може да има подобни творби или те да са нещо ново*)
- Представяват част от партньорски отношения или пораждат такива
- Могат да имат продължение (*друг проект, вариация на първоначалния*)

Единственото, което можем да разберем за **събитията**, в които участват чуждестранни гости е, че това са събития, които привличат външно внимание (*с тематика, артистични качества, подход*)

Очевидно е, че обобщената по този начин информация създава една голяма рамка, в която вече можем да поставим конкретни проекти.

Първият пример е проектът на галерия „Ракурси“ за представяне на съвременно българско изкуство на Art Ireland 2007.

Целите на проекта са описани по следния начин:

Според краткото **описание на събитието** проектът е създаден за да може галерията да осъществи целта си да представя утвърдени съвременни български автори в страната и извън нея и да направи контакти в нов и развиващ се пазар на изкуствата.

Препоръките добавят и целта български автори да се появят на международен пазар на изкуствата с достойно представяне на българското изкуство.

В **описание на пътуването** целите се разширяват със 1) запознаване с работи на европейски художници и за контакти и бъдеща работа с тях; и 2) създаване на контакти с чуждестранни галерии за съвместни проекти за международен обмен по програми на ЕС

Описанието на **дейността на организацията** изпълнител разширява още информацията с по-общите цели на галерията: 1) Да привлече нови колекционери на изкуството; 2) Да разшири диалога между художници, ценители и критици в страната; 3) Да представя българско изкуство в чужбина; 4) Да представя европейско изкуство в България

Събитието в което участва галерия „Ракурси“ - *Art Ireland 2007*- също има свои цели: 1) Да задоволи търсенето на произведения на чуждестранни автори; 2) Да продава; 3) Да създава контакти в нов и растящ пазар на изкуствата.

От така събраната информация се получава втората по-конкретна рамка или по-скоро плетеница от взаимно допълващи и разширяващи се цели, които трябва да бъдат сравнени с получените резултати от изпълнението на проекта.

Какво научаваме от **отчета**?

- Променени са авторите, показани на изложението в сравнение с описаните в проекта. Има 4 нови автора, от които единият е скулптор;
- Отпечатан е каталог и компакт диск;
- Българското участие е предизвикало голям интерес, привлякло е много публика и се е радвало на голямо внимание на специалистите както и на оценка на добрата селекция на произведенията;
- Произведенията са се отличавали стилистично и тематично от другите показани работи (което е цел на галерията и е било оценено от публиката);
- Обърнато е внимание на професионализма на художниците и характера на творбите;
- По мнение на галерията нейното участие е забелязано и тя е създавала положително впечатление за съвременното българско изкуство;
- Също така галерията е събрала ценен организационен опит.

Като изключим наличието на каталог и компакт диск (който представлява електронен вариант на каталога) към отчета няма приложена никаква доказателствена информация за горните твърдения. Няма и информация за продадени произведения и направени контакти. Тъй като събитието на което участва галерията има търговски

характер то не поддържа архивна информация за участници в предишните си издания. Всичко това прави невъзможно сравнението на целите и резултатите и макар и този проект да изглежда много добре избран **няма как да разберем какво всъщност е въздействието от осъществяването му**. Липсва ни конкретна информация, събрана с помощта на индикатори, които ни позволяват да установим дали проекта е постигнал целите си и как е въздействал. По-долу са предложени няколко **ВЪЗМОЖНИ индикатора**, които имат предимно количествен характер и не са изчерпателни, а само примерни:

- Брой посетители на изложението на галерията
- Брой посетители, проявили информационен интерес
- Брой посетители, проявили търговски интерес (Брой дадени и събрани визитни картички)
- Брой материали, отразяващи участието на галерията
- Брой на материалите в професионални и в неспециализирани медии
- Брой раздадени рекламни материали
- Брой създадени професионални контакти, вкл. с чуждестранни галерии
- Ниво на контактите – общо информационно, работно, конкретни уговорки
- Вид организации, с които са направени контакти
- Брой продадени творби на изложението
- Какви контакти са направени с организаторите на изложението
- Статистическа информация от общ каталог на изложението или Интернет страница

Вторият пример от програма «Мобилност» е проектът на Фондация „За Родопите”. За представяне на спектакъла „Делта” в Ню Йорк, Филадельфия и Балтимор.

Това е един от проектите, при който финансирането, дадено от НФК е само една част от общия бюджет на проекта. За осъществяването му допринасят общо 9 организации.

И тук информацията за целите на проекта е събрана по описания по-горе начин (от кратко описание на събитието, препоръки, описание на пътуването, сведения за кандидатстващата фондация и за събитието в което се участва) и затова ще бъде представена по-кратко.

Проектът е създаден със следните **цели**: 1) Да представи спектакълът „Делта” в Експериментален театрален клуб „Ла Мама”, Ню Йорк, Theater Project, Балтимор и на фестивала „Live Arts”, Филадельфия; 2) Да представи нови практики и новаторски усилия в българската култура; 3) Да се появят български произведения на престижни места-институции в експерименталния театър; 4) Да подпомага обмен на артисти и групи от чужбина и страната; 5) Да популяризира българската култура; 6) Да организира български и международни артистични екипи.

Целите на канещата страна включват 1) подкрепа за обмен на разнообразни култури, който включва и танц; 2) представяне на примери за новаторски произведения от водеща българска труппа; 3) представяне на визуален и физически театър с международно участие.

Отчетът дава следната информация:

- Проектът е постигнал целите си, осъществен е с голям успех и широк положителен отзвук в американската преса
- Получени са покани за представяне на нови спектакли на групата в САЩ през 2010 г., на фестивал в Балтимор и в La Mama, Ню Йорк, отправена е и покана към режисьора да постави спектакъл с американски актьори във Филаделфия през 2008 г.
- Направена е среща с Филип Арно, основател на Theater Project
- Това е първо участие на български театър на фестивала Live Arts
- Второ представление на български режисьор в театър LA Mama
- Проведен е майсторски клас на режисьора с артисти от Филаделфия

За разлика от предишния проект тук отчетът е придружен с копия от рецензии и материали, свързани с представлението. Те потвърждават мнението на екипа на проекта за успешното му изпълнение и качествено въздействие. В допълнение можем да предложим няколко индикатора, които биха помогнали за получаване на по-точна и пълна информация:

- Брой на дадените представления спрямо предвидените
- Брой и характер на отзивите за представленията
- Характер на медиите, отразили представленията – специализирани, общи
- Оценка на канещата страна
- Контакти, направени от групата – общи, професионални, бъдещи ангажименти, неформални (вкл. с българската общност в САЩ)
- Отзиви на участници в майсторския клас

Програма „ПРЕВОДИ“ е създадена с **цел** да подпомогне популяризирането на българската литература в чужбина.

Формулярът за кандидатстване дава основна информация за програмата. В **договора** не се иска съдържателен отчет

Таблицата за оценка на проекти показва какво се оценява:

- Качеството на превода
- Качествата на преводача (компетентност, опит, области на работа)
- Капацитета на издателството (опит, аудитория, финансови възможности, гарантирано разпространение)
- Избора на текст (значимост на автора, интерес на чуждестранната публика)
- Бюджет

Тъй като проектите, финансирани по тази програма са чувствително по-малко от тези по останалите програми на НФК изборът на проект беше отчасти и единствена възможност и това е преводът на „Балада за Георг Хених”, на Виктор Пасков в издание на „Мултиграф” ДОО, Скопие.

Целите на проекта не са казани директно, но от мотивацията на преводача става ясно, че проектът е създаден за да може една книга, създадена в балканското пространство да заеме достойно място в световната литература.

Възможните индикатори за постигане на целите са:

- Читателски интерес към изданието – брой продажби
- Критични отзиви в медиите – общ брой, вид медии (специализирани, общи)
- Проявен интерес към съвременната българска литература и/ или към конкретния автор

*****

До тук ние разглеждахме индикатори, свързани с въздействието на отделни проекти, съзнавайки ограничението на този подход по отношение на оценката на ефекта от осъществяването на една цяла програма. Тъй като последната не е обект на настоящото проучване тук само ще предложим някои **показатели, свързани с цялата област** „Присъствие на българската култура в чужбина”. Основният въпрос, който ни интересува е „Какво бихме искали да постигнем в нея чрез дейността на НФК”:

- Солидно и масово присъствие на българската култура и изкуство в чужбина;
- Еднопосочно присъствие или такова, което поражда контакти (монологично или диалогично), еднократни контакти или връзки;
- Присъствие в ключови области и места;
- Присъствие в определени географски региони;
- Присъствие в определени форми на представяне – по формални или по-леки и раздвижени форми;
- Присъствие като еднократно представително показване или като вплитане на български културни процеси в европейски и световен контекст;
- Какво искаме да покажем на чуждестранната публика – обем на културната продукция, качество на произведенията, творчески индивидуалности, процеси и тенденции, достижения, съвременност и актуалност .....тук изброяването може да продължи.

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА В СТРАНАТА (програми „Дебюти”, „Автентичен фолклор”, „Критическа литература”)

Програма ДЕБЮТИ е създадена с **цел** да подкрепя професионалната реализация на младото поколение български творци чрез финансиране на първите професионални изяви в съвременното изкуство. Програмата се поддържа от НФК съвместно с други организации.

Формулярът за кандидатстване е опростен и дава информация за целите на проекта като част от краткото описание и сведенията за дейността на кандидата.

Известна информация за целите на проектите ни дава и **таблицата** за оценка като за тази програма е характерно използването на допълнителни художествени материали, а предложението за проект обхваща целия цикъл на замисляне, осъществяване, оценка и разпространение.

Съдейки по **критериите** за оценка, които представляват еkleктична комбинация от желани технически и съдържателни качества, идеалният проект би имал разнообразни цели сред които да дава възможност за изява на голям брой дебютанти, да показва новаторски артистични концепции, да бъде възможно изпълнението му в страната освен в столицата, да привлича партньори; да включва елементи на различни изкуства, да планира усилия за разпространение и представяне, а също и да предвижда оценка на получените резултати.

В рамката на така очертаните и събрани от различни източници цели можем да разгледаме два проекта.

Първият от тях е Видео и танц LAB на Ресурсен център за съвременен танц

В различните източници **целите** на проекта се определят като: 1) Обучителни (за създаване на мултимедиен продукт от артисти в областта на танца и видеото); 2) Артистични (да даде нови възможности за развитие на съвременния танц); 3) Организационни (да развие и укрепи дейността на Ресурсен център за съвременен танц в България); и 4) Комуникационни (да създаде условия за техническо и творческо взаимодействие на артисти, работещи с танц и видео.

За разлика от разгледаните до сега проекти за програма „Дебюти” е характерно изискването за изчерпателно разработване на проектите, включително и определяне на очаквани резултати и критерии за тяхната оценка.

Очакваните **резултати** на свой ред са пряко свързани с целите на проекта и се състоят от: подобряване на професионалните умения на артисти в двете области, подобряване на взаимодействието между танцьори и видео артисти, подобряване на дейността на Ресурсен център за съвременен танц, както и заснети 9-18 творби на участници в проекта.

Критериите за оценка на резултатите обхващат качеството на заснетия материал, наличие и брой на публични представяния на проекта, породени нови съвместни проекти, публикации в медиите, брой анкетни листове, попълнени от участниците.

Отчетът описва протичането на семинара с кратък коментар на резултатите. Отбелязани са промени в състава на участниците (Участниците са 30 с двама ръководители вместо предвидените 17+ 1 ръководител) без коментар на този факт.

- Заснети са 8 проекта (един недовършен).
- Показани са творби на европейски и български автори
- Направен преглед на заснетото с коментар от ръководителите
- Договорено е завършването на проектите между участниците
- Публична прожекция на проектите на която присъстват 30 души (10 от тях от Школата за танц към „Танц БГ“).

Коментарът на резултатите прави само най-общ опит да определи въздействието на проекта – той е дал първи ценен опит за повечето участници в изпълнението на танц пред камера или в заснемането му; създадени са контакти и договорки за следващи проекти, поставено е начало на общност, която споделя информация и творчески планове; показана е възможността да се работи в две различни области на изкуството; изпълняващата организация е събрала опит и планира продължение на проекта.

При сравнение на целите и резултатите от проекта и като се използват критериите за оценка на резултатите може да се заключи, че проектът е изпълнил част от целите си. Както и в предишните проекти липсва по-точна и конкретна информация.

Предложените индикатори са следните:

- Интерес към семинара – брой кандидатури
- Мнението на ръководителите за заснетите проекти
- Коментари на участниците към показаните творби на европейски и български автори
- Проявен интерес от медиите (публикации – брой и в какви издания, специализирани, общи)
- Брой и характер на договорените последващи проекти

Вторият пример от тази програма е проектът „Малък динамит“ на Калина Терзийска с партньори: ДТ „Н.Вапцаров“, Благоевград и „Червената къща“, София

Целите на този проект са насочени преди всичко към създаване на нов модел на общуване между актьори и зрители като се търси директна обратна връзка от публиката и се прави опит за определяне на нейните нужди и очаквания, както и на привличане на младежка аудитория. Разбира се, сред основните цели са и създаването на добър художествен продукт, подобряване на професионалните умения на участниците и създаване на възможност за последващи ангажменти на актьорите.

Интересното при този проект е и формулирането на част от творческите **търсения** на екипа:

- Игра с реално, нарисувано и виртуално
- Приплъзване между различни изразни средства – фантастичен реализъм, метода на Станиславски,
- Баланс между театрално и виртуално
- Откриване на провокации към възприятията на публиката

- Използване на мултимедия
- Използване на изкуството като средство за социална промяна

Очакваните **резултати** са за посещаемост, т.е. за интерес от страна на публиката и участие на зрителите в спектакъла, покани за гостувания в други градове и във фестивали и за обогатяване на изразните средства на участниците.

Критериите за оценка на постигнатите резултати са предимно количествени - брой продадени билети, брой на зрителите, желаещи да участват в допълнителни инициативи, брой получени покани за участие във фестивали и представления в други градове, а също и мнението на публиката, узнато чрез анализ на резултатите от анкетите.

Целите на **партньорите** са за привличане на младежка и студентска публика и създаване на нови начини на контакт със зрителите, а също и за подпомагане на дебютни проекти и стремеж към използване на дигитални технологии за артистични цели.

Отчетът, както и тези на предишните проекти, представлява смес от описание на процеса на работа, изброяване на получените резултати и мнението на екипа за изпълнението на проекта. От него научаваме, че репетиционният период е продължил по-дълго от предвиденото, отпаднало е гостуването в „Червената къща” поради големите размери на декорите, сменени са сценографа и композитора на постановката, публиката е намалявала след премиерата.

Като **резултати** са посочени стилизацията на сценичното движение, която се оценява от режисьора като един от най-силните компоненти на спектакъла, заснетия клип към постановката (който се оценява като попадение от режисьора), получени предложения за съвместна работа от актьори, гледали представлението, направения запис на спектакъла, който е изпратен за селекция на фестивала на младите режисьори в Страсбург.

Постановката е била представена с пет медийни изяви (в предаване за култура на местна телевизия, интервю по БНР, репортаж и интервю по радио Благоевград, критически материал във в. „Дума”).

Като цяло режисьорът на постановката и автор на отчета е удовлетворен от процеса и творческите срещи.

Интересен елемент в този отчет е критичния поглед на режисьора към начина си на работа и обяснението на някои решения в постановката. Въпреки този елемент на аналитичност и тук липсва сравнение на целите и резултатите, липсват доказателствени материали и е трудно да се каже какво точно е било въздействието на проекта. Към предвидените критерии за оценка на резултатите могат да се добавят и следните индикатори за постигане на целите:

- Проявен интерес от страна на публиката (брой посетители на всяко представление; увеличават се или намаляват)
- Брой на студентите и младежите сред публиката
- Реакция на публиката на опита за по-близък контакт с нея
- Интерес от медиите (брой и тип изяви)
- Брой на създадени последващи творчески контакти

Програма АВТЕНТИЧЕН ФОЛКЛОР **цели** да спомогне за съхраняване на живото, нематериално културно наследство в страната, за да може то да бъде предадено на следващите поколения, включено в съвременния живот и популяризирано по съвременен начин.

Във **формуляра** за кандидатстване няма информация за целите на програмата.

Таблицата за оценка на проекти дава подробни сведения за това какво се оценява:

- Проекта (съдържание) – (съответствие с целите на програмата, тема, присъща на местната общност, предаване на традиционната култура на следващото поколение, комуникация на общности чрез традиционната култура, ангажираност на общността)
- Проекта (потенциал) – (създава възможности за трайно ангажиране на млади хора, партньорски отношения, възможност за умножаване на резултатите, възможност за продължение)
- Капацитет на организацията – (капацитет да работи по проекта без намеса на професионалисти, опит в работа с деца, връзка на проекта с дейността на организацията, потенциал на изпълнителите и партньорите, участие в други проекти)
- Оригиналеност – (нетрадиционни подходи, интерактивни методи на работа с деца, оригинална идея)
- Бюджет

В **договора** на тази програма се иска съдържателен отчет, който да включва: описание на резултатите, пресдосие, рекламни материали, копие/ екземпляр от получени продукти.

Избраният проект от тази програма е на народно читалище „Елдород” за създаване на Виртуален център за съхраняване и популяризиране на изворния фолклор

Както и при предишните проекти информацията за целите намираме пръсната в различни източници. Прави впечатление обаче добрата структура на проекта и съставянето дори на индикатори за наблюдение, резултати и въздействие.

Проектът е създаден с няколко **цели**, които са логично свързани помежду си:

- Издирване на живи източници
- Събиране на автентични фолклорни песни
- Съхраняване на материалите

- Виртуално съхранение, популяризиране, изучаване и опознаване на фолклорния материал
- Събиране и архивиране на ценна информация от възрастни хора

Резултатите също съответстват на целите и са сравнително разнообразни (продукт, събитие, Интернет страница):

- База данни със записи на фолклорен материал
- Презентация на фолклора (интерпретирани изпълнения)
- Виртуален център
- Рекламни материали (брошура, дигитална, Интернет страница, рекламен диск, изработка на костюми)

Индикаторите за наблюдение, резултати и въздействие са изчерпателни и на практика няма нужда от допълването им. Те включват:

- Интерес към проекта (участие на хора от общността)
- Качествено изпълнение (експертна подкрепа)
- Популяризация на проекта (публикации, рекламни материали, потребители)
- Интерес към Виртуалния център (посещения на страницата)
- Изчерпателност на събраните материали (брой събрани материали по видове)
- Приемственост на поколенията
- Популяризация на фолклорните материали (бази данни, записи, дискове, филмиране)
- Ресурси за продължение на проекта (привличане на партньори и средства)
- Възможности за умножаване на резултатите и повторение от други организации

От **отчета** разбираме преди всичко какви са получените резултати:

- Направени рекламни материали
- Популяризиране на проекта в региона и в страната
- Събрани текстове на песни и записани живи изпълнения
- Събрани разкази, предания и легенди
- Купени стари костюми
- Намерени три ключови партньора
- Направена Интернет страница
- Заснети демонстрационни възстановки
- Семинар и национален фестивал
- План за продължение на проекта
- Предлага се туристическа програма за деца „Опознай и съхрани българското”

Този проект се различава от останалите с прецизното определяне на всичките си елементи и **дава реална възможност за използване на индикатори** и извършване на оценка на въздействието на проекта.

Целите на програма КРИТИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА са подкрепа на изследователската дейност в изкуствата и културата и на не комерсиалната издателска дейност. Тя се дава в издания в няколко области и форми - българска критическа литература, преводи, рубрика оперативна критика, периодични издания за изкуство.

Формулярът за кандидатстване не дава информация за програмата. В **договора** не се иска съдържателен отчет

Както и в останалите разгледани проекти **таблицата** за оценка показва какво се оценява:

- Проекта (съдържание) – (съответствие на обявените изследователски области, значимост в конкретната област, стилистична издържаност, ясен изказ, аргументираност на тезите)
- Проекта (научна стойност) – (системен понятиен апарат, информираност, кохерентност, прилагане на научен апарат)
- Проекта (новаторство) – (новаторство в български контекст, научен принос)
- Капацитет на издателството – (опит, аудитория, финансови възможности, осигурено разпространение)
- Бюджет

Избраният пример тук е постоянната рубрика „Изкуството на превода” в два броя на сп. Панорама

Проектът е създаден за да даде възможност да се продължи възродената рубрика „Изкуството на превода”, да я утвърди като център, обединяващ интересите на специалистите и да привлече млади литературоведи и критици. Сред целите му са и професионално представяне на най-добрите български преводачи, а също и на проблеми на теорията, историята и критиката на превода като по този начин се разшири критическото пространство на превода и съхранят и развият оперативните реакции към актуални литературни събития.

Възможните индикатори за постигане на целите са:

- Интерес към списанието и рубриката – брой продажби
- Поява на рубрики и в други медии
- Оценка/ критични мнения на професионалната гилдия
- Брой представяния на преводи
- Брой материали на млади критици на страниците на списанието

От избраните проекти можем да достигнем до **заклучение**, че основният подход на НФК по отношение на разпространението и развитието на българската култура в страната и свързан с 1) поддържане на не комерсиалния вид културни дейности в подкрепа на тяхното оцеляване и в някои случаи развитие, а както ще стане ясно по-долу и чрез 2) осигуряване на възможност за контакти на българска култура с чуждестранна. Дали това заключение е валидно по отношение на всички проекти, финансирани в горната област ще стане ясно след цялостна оценка на програмите.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ЧУЖДЕСТРАННА КУЛТУРА В БЪЛГАРИЯ (програми „Мобилност”, „Критическа литература”)

Тази област е представена най-оскъдно поради липса и в двете програми на проекти за преводна критическа литература и посещения на чуждестранни творци в страната, които да дават достатъчно информация. Като цяло чуждестранното културно присъствие в страната е значително по-слабо от българското в чужбина. По програма „Мобилност” за 2003 г. проектите са 13, за 2004 – 9, за 2005 – 7, за 2006 – 11, и за 2007 – 12. Общо – 52 проекта.

Избран е само един пример от програма „Мобилност” на сдружение „Изкуството днес” за организиране на Седмица на съвременното изкуство’07, «От България ли? ...А, да, Букурещ!».

Проектът е разработен с мисия, визия и цели като има известно объркване - визията отговаря на целите, а част от целите на резултатите.

Целите на проекта са да потърси съвремените представи за идентичност на страни от бивша Източна Европа; да проследи изменението на понятия като национална идентичност, културна памет и културна общност;

Очакваните резултати включват представянето на изложба с международни участници; дискусия и публикации на визуални материали и критически текстове в каталог/бюлетин.

НФК финансира пътните разходи на двама участника от Европа, единият от които е българин. Общо чуждестранните участници са 10-15 души. В специално представяне на чуждестранните гости е пояснено какво ще бъде тяхното участие. За единият поканен – Рада Букова е казано, че ще представи «френския» модел на културни политики.

В **отчета** се описва процеса на замисляне и подготовка на изложбата, търсенето на средства, подкрепата на община Пловдив и участниците в изложбата. Подготвен е каталог и е направена планираната дискусия. Обмислят се възможности за резидентна програма в Пловдив и продължаване на обмен на кураторски идеи.

В отчета липсва информация за представянето на двамата поканени гости и тяхната роля в събитието. Приложено е копие на статия, отразяваща събитието във в. Култура в която се споменава участието на Рада Букова и Зузана Щефкович. Няма приложен каталог.

Липсата на достатъчна и конкретна информация прави и този проект много труден за оценяване.

Някои от възможните индикатори са:

- Брой посетители на изложбата
- Брой участници в дискусията
- Мнение на участниците (по анкетни карти)
- Отразяване на събитието в пресата (вид издания – общи и специализирани)

- Мнение на местната културна общност
- Мнение на чуждестранните гости
- Възникнали идеи за продължение на този вид обмен
- Направени работни контакти между български и чуждестранни творци

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Описаният по-горе подробен процес показва няколко неща:

- Разгледаните проекти отговарят напълно на целите на съответните програми. За да се измери въздействието от осъществяването им е необходимо да се разработят индикатори;
- Информацията за осъществяването на проектите е непълна, а в някои случаи оскъдна;
- Само част от проектите имат разработени цели, което би позволило сравнение с получените резултати;
- Проектите с разработени показатели за оценка са редки;
- Информацията за програмите е разпръсната в различни документи;
- Интересът на НФК е насочен определено към финансовата отчетност, която е задължителна за всички проекти.
- «Съдържателен» отчет не се изисква във всички програми и не винаги се включва в съответните договори. Където го има изискването за него е само най-общо. Има опит за създаване на матрица за отчет.
- «Съдържателните» отчети не се преглеждат систематично и не се сравняват с целите на проектите;
- Няма данни за направен мониторинг на проект или програма;
- Очакваните конкретни резултати от осъществяването на всяка програма, както и очакваните въздействия не са определени или са определени недостатъчно ясно и не са документирани

В заключение можем да кажем следното:

- При сегашното състояние на информацията, предоставена от финансираните проекти **е трудно, а в много случаи и невъзможно да се оцени въздействието на проектите**. Липсва информация и показатели по които да се измерва постигнатото. Това се отнася както за отделните проекти така и за целите програми;
- Показателите за оценка могат да се определят при разработването на проектите и в процеса на извършване на мониторинг. Този процес може да се улесни и с предварително подготвена матрица за отчет;
- Извършването на мониторинг на избрани проекти, както и на всяка от програмите ще даде значително по-пълна и точна картина за развитието на

програмите и ще покаже реалните нужди от финансиране и промяна на приоритетите им. Мониторингът ще позволи да се съберат и обобщат данни за развитието на проектите и тяхното въздействие, а също и да се съпоставят резултатите от изпълнението на един проект с целите му;

- Възможно е на основата на предложените индикатори към отделните проекти, които са специфични за тях, да се определят общи индикатори за оценка на програмата. Последните ще се различават по вид от използваните за оценка на проектите.

С други думи - за да можем да направим оценка на въздействието на проектите, финансирани от НФК трябва да съберем информация с помощта на показатели. Те са индивидуални за всеки проект. Възможно е обаче да се направи опит за съставяне на **набор от индикатори, приложими към всички проекти от една програма**. Доколко това ще бъде удачно може да покаже единствено практиката. Трябва да се има предвид, че в някои случаи проектите имат също и някои неочаквани или непредвидени резултати и затова трябва да сме внимателни, когато използваме прекалено много (или прекалено малко) индикатори или когато те са твърде тясно определени.

Нека сега се върнем към началните въпроси, свързани с **по-общата цел** на НФК - да се разбере по обективен и измерим начин дали той работи ефективно: „Има ли нужда да се променят приоритетите? Програмите постигат ли целите си и отговарят ли на целите на НФК? Какво е необходимо за тяхната оценка? Какво конкретно е необходимо да се промени или преосмисли в програмите за следващия период?”

За да отговорим на тези въпроси трябва да разберем следното:

- Дали за изпълнението на **целите** на НФК са изработени подходящи **политики**, единствените, с чиято помощ може най-добре да се постигнат целите?;
- Дали **политиките** на работа на НФК съответстват на **приоритетните области**, в които Фондът работи и спомагат за тяхното осъществяване?
- Как **приоритетите** в избраните **области** се постигат чрез програмите? Има ли достатъчно и качествени **програми**, релевантни на приоритетите?;
- **Програмите** финансират ли качествени **проекти**, които отговарят на целите им и съответно на целите на Фонда?

Съотношението между основните елементи, които ни интересуват може да се представи визуално за да стане по-ясна взаимната им обусловеност.

Цели

Политики

Приоритетни области

Програми

Проекти

Отговорите на горните не лесни въпроси могат да се получат **като се оцени всеки елемент поотделно и във връзка с останалите**. Този подход наподобява качване и слизане по стълби и изисква голям прецизност.

Проектите се оценяват поотделно доколко са изпълнили поставените си цели.

Сборът от всички проекти, финансирани от една програма трябва да допринася за изпълнение на нейните цели, т.е. трябва да се оцени и общото въздействие на проектите. Подкрепените дейности могат ли да постигнат целите на програмата? Проектите могат да се допълват един друг, да имат синергично действие, да допринасят за изпълнение на различни аспекти на програмата. Грубо казано въпросът е дали сбора от проектите „прави“ програмата.

Програмите се оценяват в два аспекта - дали са замислени така, че да привличат добри проекти, които отговарят на целите им и дали са добър инструмент за постигане на приоритетите на НФК в съответната област. Приложими са няколко показателя:

- Как е замислена дадена програма (структура, дизайн);
- Конкретните резултати от работата на програмата и очакваните въздействия определени и документирани ли са
- Към кого е насочена (целени групи)
- Фокусирана ли е (кой е основния ѝ подход и принцип на работа);
- Как функционира (процедури, правила, подбор на проекти, критерии, прозрачност, публичност);
- Наблюдава ли се (мониторинг);
- Оценява ли се;
- Има ли достатъчно човешки и експертни ресурси (брой хора и тяхната компетентност);
- Има ли програмата достатъчно финансови ресурси за да постигне целите си;

Когато по един приоритет се работи с няколко програми трябва да се запитаме как те си взаимодействат, достатъчно ли са като брой и обхват, как програмите заедно и поотделно спомагат да се работи по този приоритет.

Също така важно е да установим **дали конкретните програми с които НФК работи съответстват на конкретните приоритети**. Например ако представянето на българска култура извън страната е една от приоритетните области за НФК, то може ли Фондът да постигне целите си с помощта на двете програми (Мобилност и Преводи)? Има ли нужда от още програми, трябва ли съществуващите програми да променят обхвата и начина си на работа? Кои аспекти от представянето на българската култура извън страната са приоритетни за НФК, има ли такива, които остават извън обсега на споменатите програми. На практика въпросите, които можем да зададем тук са много.

Приоритетите в отделни области се оценяват от една страна според това доколко са основани на познаване на реалните нужди на културната среда, конкретни и постижими ли са, как са съчетани, и от друга - съответстват ли на избраните от Фонда политики на работа.

Тук трябва да поясним, че когато се оценяват **политиките**, използвани от НФК трябва първо да се определи смисъла на понятието. Най-общо под политика на една организация се разбира *целенасочен план за действие, който направлява вземането на решения за изпълнение на програми и постигането на определени цели*. Политиката на една организация се различава от правилата и законите, единствената ѝ задача е да направлява.

Политиките на НФК могат да се оценят според това дали имат конкретна насоченост и могат ли да направляват вземането на решения в приоритетните области, както и според това ясни ли са целите, които спомагат да бъдат постигнати.

Преди да се направи стъпаловидната оценка на всеки от изброените по горе елементи (проекти, програми, приоритетни области, политики, цели) може само общо и донякъде спекулативно да се отговори на зададените по-горе въпроси. Тук ще дадем само някои насоки на работа.

„Има ли нужда да се променят приоритетите?“

Това може да се разбере като се оценят проектите и програмите и стане ясно дали те съответстват на избраните приоритетни области. Ако се окаже, че финансираните проекти имат въздействие, което не е свързано с приоритетите тогава трябва да се мисли за тяхната промяна или за промяна на програмите.

Ако например финансираните проекти по програма „Мобилност“ се оценят и оценката покаже, че те не допринасят съществено за представяне на българската култура в чужбина това може да означава няколко неща – оценката не е направена добре или не е обективна, проектите не са осъществени добре, проектите не са качествени, избрани са проекти, които не отговарят на целите на програмата, програмата е замислена погрешно, представянето на българската култура в чужбина не е приоритетна нужда на културната среда. Даваме този пример не защото той има някаква връзка с действителното положение на нещата, а защото показва колко сложно може да бъде намирането на отговор на поставения въпрос.

„Програмите постигат ли целите си и отговарят ли на целите на НФК?“

Това може да се разбере като се оценят програмите с помощта на предложените по-горе индикатори и се направи оценка на финансираните от тях проекти в техния сбор. Ако в резултат се окаже, че програмите постигат целите си, но не отговарят на целите на НФК, това би означавало, че те са създадени неправилно и нямат връзка с целите на Фонда.

Ако например се направи оценка на програма „Автентичен фолклор“ и на финансираните от нея проекти и се окаже, че тя формално постига целите си, но въздействието на проектите всъщност не спомага за действителното, задълбочено и устойчиво съхраняване на живото, нематериално културно наследство в страната, то това би означавало, че програмата трябва да бъде променена за да отговаря по най-подходящия начин и в пълна степен на целите на Фонда.

„Какво е необходимо за тяхната оценка?“

Необходима е качествена информация, събрана с помощта на предложените по-горе показатели и извършването на анализ.

„Какво конкретно е необходимо да се промени или преосмисли в програмите за следващия период?“

Преди всичко трябва да се определи какъв следващ период се има предвид – краткосрочен или дългосрочен. Оценката на програмите ще покаже конкретните нужди от промяна в една или няколко програми или в някой от другите елементи, определящи дейността на НФК.

Когато се мисли за **по-обща оценка на ефективността на НФК** могат да се използват и някои допълнителни показатели:

- Броят подкрепени проекти по всички програми, което ще подскаже и количествения мащаб на работа на организацията;
- Как НФК се позиционира във външната среда, т.е. как се оценява дейността му в по-широкия контекст на културната политика и спрямо други програми (ако има такива в областта на културата). В този смисъл е важно да се определи

дали дейността на НФК е допълваща спрямо тази на други организации, дали е главен инструмент на културната политика, дали дублира други програми.

- Отношението на НФК с други културни програми в страната би подсказало видимостта на организацията и влиянието ѝ в средата, което косвено показва и някои ефекти от дейността ѝ;
- Ефективността тук е уместно да се разбира като степента в която НФК постига целите си. Има ли пречки за ефективността и какви са те, напр. липса на организационен опит, недобро управление, недостатъчно средства, и др.;
- Ефикасността на работата на НФК може да се разбира като начина по който НФК въздейства върху културната среда. Какъв вид дейности използва – традиционни или новаторски, какъв е обемът им, имат ли видимост и популярност; бюджетът съответства ли на избрания подход, подходящ ли е за постигане на целите на НФК? *Как Фондът търси въздействие – чрез количество и мащаб на дейността или чрез финансиране на много ефективни и качествени проекти и използване на добри механизми за финансиране?*
- Как се администрира дейността на НФК? Как се използват човешките ресурси - какво е съотношението между обема и характера на задачите и броя на служителите и квалификацията им?;
- Има ли ИТ система и подкрепя ли тя работата на НФК;
- Прави ли се мониторинг на програмите и проектите и как се използва събраната от него информация? Използва ли се информацията от отчетите, анализира ли се спрямо целите на проектите?;
- Устойчиви ли са резултатите от проектите – тук трябва да се разгледат подкрепяните неколккратно проекти и да се оценят резултатите.

V. ПРЕПОРЪКИ

Предвид задачата на проучването получените резултати и направените заключения може да се препоръчат следните стъпки на работа:

- Да се започне цялостен процес на оценка на ефективността на НФК. Да се направи план за извършването му, да се отделят ресурси (човешки и финансови) и да се направи график;
- Процесът за започне с мониторинг на всяка от програмите. За него трябва да се направи план и да се изработят схема на работа. Получената информация да се обработи и анализира;
- Резултатът от мониторинга да послужи за оценка на проектите по всяко от програмите;
- Да се обмисли процедура за преглед и обработка на отчетите по всички програми;
- Да се продължи работата по съставяне на база данни с информация за всички проекти;
- Да се извърши оценка на програмите на Фонда с помощта на предложените по-горе индикатори;
- Да започне стъпаловидна оценка на описаните по-горе най-важни елементи, които определят дейността на НФК;
- Да се анализират резултатите и да се вземат решения как ще се използват за положителна промяна в дейността на НФК;
- Да се даде адекватна публичност на целия процес и резултатите от извършването му.